

UDK 808.62 (091)

Izvorni znanstveni rad

Primljen: studeni 1997.

Prihvaćen za tisak: 30. lipnja 1998.

Milan Mihaljević

OSTRIŽAK GLAGOLJSKOGA MISALA IZ NOVOGA VINODOLSKOGA

U članku se opisuje ostrižak lista hrvatskoglagoljskoga rukopisnoga misala iz 14. st. koji je pronađen 1996. godine u Novom Vinodolskom.

Sređujući glazbeni arhiv župnoga ureda u Novom Vinodolskom 25. rujna 1996. zagrebački muzikolog Gorana Doliner pronašla je među listovima rukopisnoga obrednika koji je služio kao omot tiskana glagoljskoga misala kúvertu u kojoj je među dva listića staroga papira bio uložen mali pergamentni ostrižak rukopisnoga glagoljskoga kodeksa. Očito je ostrižak dulje vrijeme bio tako uložen jer su se crvena slova rubrike na recto strani zrcalno preslikala na jedan od papirića. Ostrižak je donji desni kut nekadašnjega lista. Duljina je njegova donjega ruba 11 cm, a gornjega 8,8 cm. Gornji je desni kut ostriška odrezan ukoso tako da je 1 cm od vrha duljina ostriška 9,5 cm. Na lijevoj je strani ostrižak nepravilna oblika pa je 2,5 cm od dna duljina 10,7 cm, a između 4,5 cm od dna i 1 cm od vrha 9,5 cm. Visina je ostriška između 7,2 i 7,3 cm. Prema tragovima ljepila u porama pergamene i

ostacima zalijepljenoga papira na verso strani može se zaključiti da je ostrižak ranije bio u koricama neke knjige odakle ga je netko izvadio i spremio u kuvertu. Na ostrišku su sa svake strane sačuvana po tri retka teksta, s tim da je gornji redak djelomice odrezan, ali se sva slova mogu jednoznačno identificirati. Nije moguće odrediti točnu širinu stupca jer nije sačuvan potpuni njegov presjek. Sudeći međutim prema broju slova koja nedostaju do kraja stupca (što se jednoznačno može utvrditi u prvom i drugom retku na verso strani) može se dosta pouzdano zaključiti da je širina stupca bila oko 6,5 cm. Nemoguće je odrediti izvorne dimenzije lista čiji je ostrižak dio. Uzme li se u obzir veličina slova (5 mm), razmak između posljednjega retka i dna stranice (5 cm) i razmak između početka stupca i ruba lista (3,5 cm) i pretpostavi li se da je list imao dva stupca, može se zaključiti da se radilo o listu čija je visina oko 30 cm, a širina između 20 i 25 cm, a to znači da je kodeks čiji je ostrižak dio pripadao među veće liturgijske kodekse.¹

Pismo je lijepa ustavna glagoljica 14. st. Slova su krupna, a većina ih je jednako visoka i široka. Pisana su crnom, a rubrika crvenom bojom. Na ostrišku nema inicijala. Pismo je pravilno, dvoertno tako da ni jedno slovo ne probija gornju ili donju crtu. Gornji završeci slova nisu još istaknuti tankim vodoravnim crticama kako je to uobičajeno u 15. st. Štapić koji se pojavljuje tri puta već je prilično dug, ali još nije dosegnuo dno susjednoga slova (donju crtu). Slovo "jat" izvedeno je tako da su na osnovni lijevi potez, hastu, dodane tri blago zaobljene četvorine (**Ɑ**). Prečkica slova e tek je naznačena i nalazi se u sredini slova (**Ɱ**). Kod slova z ni gornji ni donji završetak nisu šiljasti, desna crta zatvara blagi luk s lijevom, a poprečna je blago ukošena prema gore (**Ɱ**). Klobuk slova s spljošten je i odozgo zaravnjen (**Ɱ**) što bi mogla biti regionalna istarsko-kvarnerska osobina tipična već za najstarije natpise iz Istre i Kvarnera.² Slovo i u obliku je osmice (**Ɱ**). Tripud se na ostrišku pojavljuju vodoravne adekvatne

¹ Na primjer u Novljanskom misalu iz prve polovice 15. st. veličina je listova 32 x 22 cm (Usporedi J. Vajs 1948, 21), u II. novljanskom brevijaru iz 1495. 36 x 26 cm (Usporedi M. Pantelić i A. Nazor 1977, 13.), u Novakovu misalu iz 1368. 32 x 24,5 cm, a u Ljubljanskom misalu C 164a/2 iz 15. st. 30 x 21 cm (Usporedi J. Vajs 1948, 12 i 17.).

² Usporedi B. Fučić 1982, 354: "Slovo S ima plašt ravna tjemena i raširenih okrajaka; taj je oblik regionalno karakterističan za grafiju najstarijih glagoljskih natpisa u Istri i Kvarneru u XI-XII stoljeću."

spojenice, jedna tročlana (**o**~~o~~**o**) i dvije dvočlane **vl** i **gl**. Tri je puta potvrđeno kraćenje nadrednim pisanjem slova dvaput riječ *ot* s nadrednim *t* i jednom *[i]či* s nadrednim *i*. Četiri su potvrde za kraćenje kontrakcijom, tri na recto: *glsb*, *ste*, *mrie* i jedna na verso strani: *stih*, ali je titla vidljiva samo iznad prve riječi. Iznad drugih dviju koje su u rubrici i stoga pisane crveno, vjerojatno je izbrisana (naziru se tragovi crvene boje iznad riječi *ste*), a skraćena je riječ na verso strani u retku čiji je gornji dio odrezan. Nijednom nije potvrđen apostrof, ali je možda mogao biti na kraju skraćenice *stih* na verso strani jer se ne vidi trag štapića niti je za njega predviđeno mjesto. Dakle, na kraju te riječi bio je ili apostrof ili ništa. Lako je uočiti da su se poluglasovi u primjerima *u zborě* na recto strani i *svlěči se* na verso strani izgubili bez traga.

Iako nije sačuvano mnogo teksta, lako je utvrditi da je ostrižak ostatak lista hrvatskoglagoljskoga rukopisnoga misala iz dijela *Proprium sanctorum*. Na recto je strani dio perikope iz Evanđelja po Luki 11, 27 i dio rubrike iz mise na Vigiliju Velike Gospe (14. kolovoza), a na verso strani dio prikazne molitve u čast sv. Euzebija koji se slavi na isti dan. Uspoređujući ostrižak s Novljanskim misalom iz prve polovice 15. st. i Novljanskim odlomkom misala koji je opisao bečki slavist F. V. Mareš (1985.) utvrdio sam da list čiji je ostrižak ostatak nije mogao biti dio istoga misala ne samo zbog toga što mu je pismo drukčije i nešto starije, već naprosto zbog toga što je isti tekst potvrđen u Novljanskom misalu na listu 139b. Utvrdilo se međutim da Marešov Novljanski odlomak misala nije "konkretan dokaz da je na prijelomu XIV i XV stoljeća postojao još jedan krasopisni uncijalni hrvatskoglagoljski misal grupe N P B",³ već je naprosto list Novljanskoga misala koji I. Milčetić (1911.) i J. Vajs (1948.) datiraju u prvu polovicu 15. st., list koji se nalazio između sadašnjih listova 178 i 179. Da na tom mjestu nedostaje jedan list uočio je već Milčetić (1911, 10), ali još prije njega i onaj tko je paginirao stranice Misala i tko je na verso strani 178. lista zapisao "fali list".

Tekst:⁴

³ Usporedi F. V. Mareš 1985, 72.

⁴ U uglatim je zagradama rekonstruiran dio teksta koji nedostaje, a kratice su razvezane u okruglim zagradama kako je uobičajeno.

- r: ... [glagol]aše i(su)s_b k narodu
vzdviḡši gl(a)s_b
[i]č_i v zborě ot s(ve)te m(a)rie
- v: ...[uspomi]nanie s(ve)tih imi[ž]
e nas_b i ot nastoe[č]
ih svlěči se za[lih_b]

Tekst sam usporedio s odgovarajućim tekstovima u najstarijem hrvatskoglagoljskom misalu, vatikanskom Borg. Illirico 4 (Ill) s početka 14. st. 205bc, u Misalu kneza Novaka (Nov) iz 1368. godine 214d-215a, u Ročkom misalu (Roč) Bartola Krbavca koji je pisan oko 1420. godine 171c, u Ljubljanskom misalu (Lab) istoga pisara koji je pisan iza Ročkoga 176d i u Novljanskom misalu (N) 139b. Budući da su tekstovi kratki, donosim relevantni dio u cijelosti.

- Ill: ... vzdviḡši gl(a)s_b žena etera. ič_i v zborě ...
... v' tvoih' vspominanie s(ve)tih_b imiže nas_b i ot
nastoečih' svlěči se zvl_bih' ...
- Nov: ... gl(agola)še i(su)s_b k' narodu. ič(i) v_b općini
s(ve)te m(a)rie ...
... v' pamet_b s(ve)tih_b tvoih' imiže i ot nastoečih'
zal_b svliči se ...
- Roč: ... gl(agola)še i(su)s_b ...
... v pam(e)t_b s(ve)tih_b tvoih' imiže ot nastoečih'
zal_b svlěči se ...
- Lab: ... g(lago)laše i(su)s_b k n(a)r(odu). ič_i v_b općini
s(ve)te m(a)rie⁵
- N: ... g(lago)laše i(su)s_b k narodu: ič_i v zborě ...
... v pamet_b s(ve)tih' tvoih_b [im]iž⁶ ot nastoečih'
zal_b svlěči se ...

Lako je uočljivo da se tekst ostriška najbolje slaže s Borg. Illirico 4,⁷ jedino što ostrižak ima nešto dulju perikopu iz Lukina evanđelja, tj.

⁵ Od molitve koja je na ostrišku na verso strani u Lab naveden je samo incipit: *hv(a)lē tvoei*.

⁶ Slova *im* stavljena su u uglate zagrade jer su dodana od kasnijega ispravjača teksta.

⁷ Upravo sam stoga posljednju riječ rekonstruirao prema Borg. Illirico 4 kao *za[lih_b]*, a ne kao *za[l_b]* kako je u ostalim misalima.

ima i dio koji imaju ostali misali: [*glagol*]aše *i(su)sb k narodu* i što je rubrika nešto dulja nego u Borg. Illirico 4 gdje je ispušten dio: *ot s(ve)te m(a)rie* koji nedostaje i u N, ali ga imaju Nov i Lab. Ostrižak, jednako kao Borg. Illirico 4 i Novljanski misal ima *v zborě*, dok Novakov i Ljubljanski misal imaju *vb općini*.⁸ Jedino ostrižak i Borg. Illirico 4 imaju *vspominanie*, a Novakov, Ročki i Novljanski misal *pametb*, a i red je riječi u ostrišku očito drukčiji od onoga u ta tri misala i podudaran s redom riječi u Borg. Illirico 4.

Na temelju rečenoga mislim da se ostrižak, a time i misal čiji je on ostatak, može sa sigurnošću datirati u 14. stoljeće. Ostrižak je važan kao dokaz postojanja još jednoga hrvatskoglagoljskoga misala iz toga stoljeća. Vrijednost mu povećava i činjenica da su nam iz toga stoljeća sačuvana samo dva potpuna misala i relativno mali broj fragmenata, znatno manji nego broj sačuvanih fragmenata brevijara. Stoga je taj nalaz još jedan sitan, ali vrijedan prilog našem poznavanju glagoljaške rukopisne baštine.

LITERATURA

- Fučić, B. 1982. *Glagoljski natpisi*. Zagreb: JAZU.
- Mareš, F. V. 1985. Novljanski odlomak hrvatskoglagoljskog misala. *Wiener Slavistisches Jahrbuch* 31: 69-78.
- Milčetić, I. 1911. Hrvatska glagoljska bibliografija. *Starine* 33.
- Pantelić, M. i A. Nazor. 1977. *II. novljanski brevijar*. Zagreb: Staroslavenski institut "Svetozar Ritig" i Turistkomerc.
- Vajs, J. 1948. *Najstariji hrvatskoglagoljski misal*. Zagreb: JAZU.

⁸ U Ročkom misalu te rubrike nema.

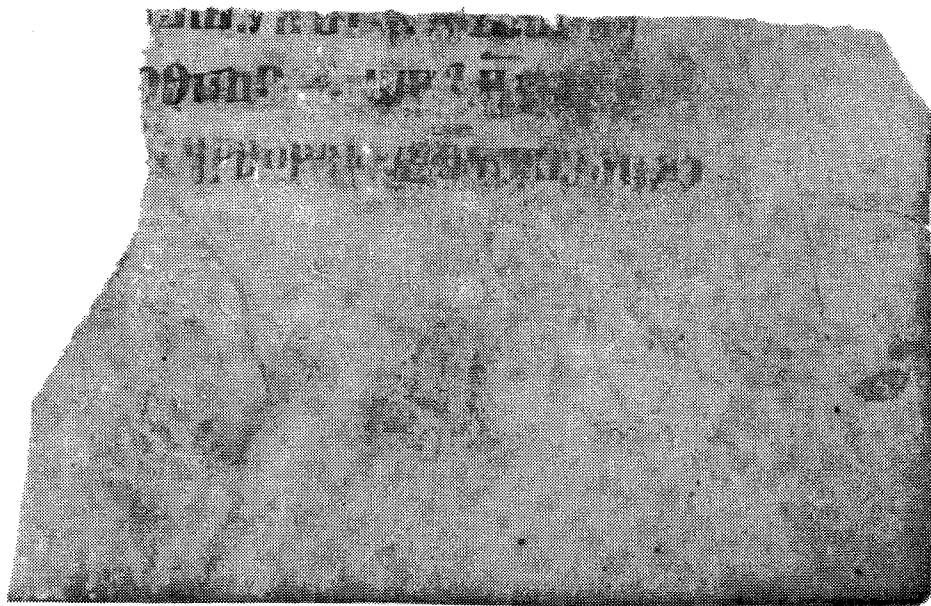
A FRAGMENT OF A GLAGOLITIC MISSAL FROM NOVI VINODOLSKI

Summary

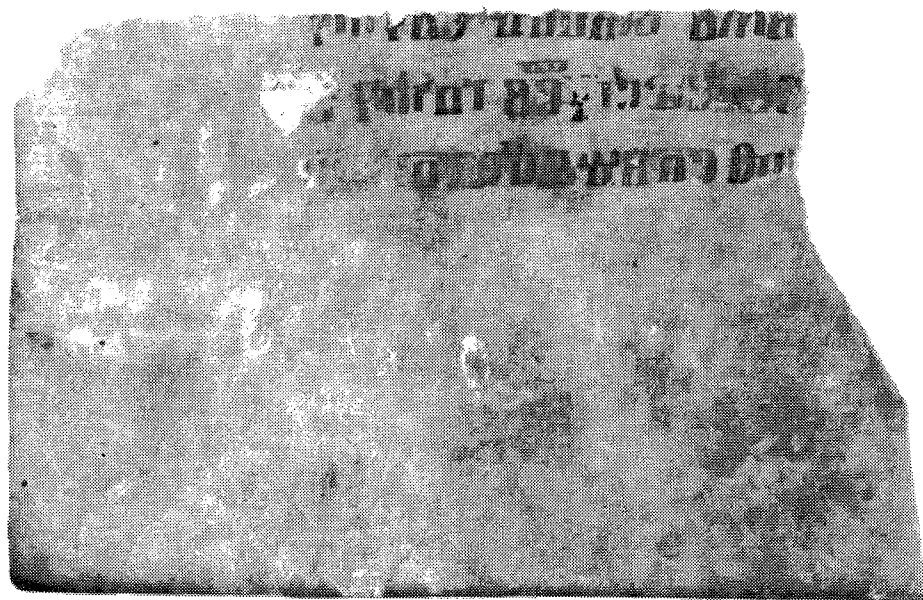
In the paper the author describes a small parchment fragment of a Croato-glagolitic missal which was discovered in Novi Vinodolski in 1996. The fragment is the lower right hand corner of a folio and it consists of three preserved lines of text. It is written in a beautiful regular Glagolitic script of the 14th century with large letters which have the same width and length. The author determines that the fragment is from Proprium sanctorum. On one side of the fragment is a part of the pericope from the Gospel according to Luke 11,27 and a part of the rubric from the mass on Assumption Eve (14th August) and on the other side is a part of a prayer in the honor of St. Eusebius who has the feast on the same day. The author compares the text with the corresponding texts in five Croato-glagolitic missals and determines that it corresponds most closely to the oldest Croato-glagolitic missal, Vatican Borg. Illirico 4.

key words: Croato-glagolitic missal, fragment, Novi Vinodolski.

ključne riječi: hrvatskoglagoljski misal, Novi Vinodolski, ostrizak

Slika 1: Novljanski ostrižak, recto

Slika 2: Novljanski ostrižak, verso